

MOLIYA NAZARIYASIGA ZAMONAVIY QARASHLAR VA KONSEPTSIYALAR

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11397051>

Ilmiy rahbar: Abdullayev A.B

Shuhratbekov To'liqinjon Farhodjon o'g'li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Ushbu maqolada moliyaviy nazariya sohasidagi zamonaviy qarashlar va tushunchalar ko'rib chiqiladi. Maqolada zamonaviy moliya nazariyasining asosiy jihatlari, jumladan, moliyaviy vositalar va texnologiyalar tahlil qilinadi. Yangi yondashuv va tushunchalar hamda ularning zamonaviy moliyaviy amaliyot va tadqiqotlarga ta'siriga alohida e'tibor qaratilmoqda. Maqolada, shuningdek, ushbu yo'nalishdagi keyingi tadqiqotlar istiqbollari va uning amaliy qo'llanilishi ko'rib chiqiladi.

Tayanch so'zlar: moliya, moliya nazariyasi, konseptsiya, moliya sohasi

Hozirgi kunda barcha davlatlar uchun jiddiy iqtisodiy muammolarga aylanib ketishi mumkin bo'lgan milliy va jahon moliya bozorlaridagi beqarorlikning kuchayishi moliya sohasini o'rganuvchi milliy va jahon moliya tizimining barqarorligini oshirish haqida o'ylashga majbur qilmoqda. Shu munosabat bilan ushbu ijtimoiy-iqtisodiy hodisani o'rganish alohida ahamiyatga ega, chunki shu vaqtga qadar jahon iqtisodiy fanida "moliya" toifasining kelib chiqishi haqida ham, uning mohiyati haqida ham umumiy qabul qilingan nazariya mavjud emas. Ushbu iqtisodiy kategoriyani nazariy jihatdan o'rganish katta ilmiy va amaliy ahamiyatga ega, chunki u moliyaviy boshqaruv sifatini, alohida xo'jalik yurituvchi subyektlar va moliyaviy tizimlar hamda umuman bozorlarning moliyaviy barqarorligini oshirishga imkon beradi.

Iqtisodiy jarayonlarning murakkablashishi, ijtimoiy munosabatlardagi o'zgarishlar "moliya" tushunchasini hayot haqiqatiga mos ravishda doimiy ravishda o'zgartirishni taqozo etadi. Aniqlashtirish va tizimlashtirishni talab qiladigan turli

xil talqinlarning mavjudligiga olib kelmoqda. Bu esa milliy va global iqtisodiy munosabatlardagi umumiy yaxlit bir “moliya nazariyasi”dagi “moliya” kategoriyasining turli tadqiqotchilar tomonidan talqin qilinishini tahlil qilgandan soʻng, mavjud taʼriflarni umumlashtirish zaruriyatini taqozo etadi.

Tadqiqot natijasida aniqlangan muammolarni hal qilishda anʼanaviy tadqiqot usullari orasida eng keng tarqalgan tarixiy-evolyutsion metodidan foydalanilgan boʻlib, tarixiy retrospektivda "moliya" taʼrifini oʻrganish quyidagilarga imkon beradi:

- oʻtmishda erishilgan natijalarni baholash;

- moliya fani va amaliyotining hozirgi holati va rivojlanish istiqbollari aniqroq belgilash.

Moliya nazariyasi evolyutsiyasi mahsulotning ishlab chiqarilgan qiymatini taqsimlash va qayta taqsimlash bilan bogʻliq iqtisodiy munosabatlarning bir qismi sifatida ushbu toifaning mohiyatini oʻzgartirmadi. Biroq, bu toifaning mazmuni oʻzgardi, bu asosan uning namoyon boʻlishining dinamik shakllarida maʼlum. Xususan, talablar oʻzgardi:

- 1) moliyaviy maʼlumotlarning sifatiga. Moliya fanining eʼtiborini taqsimlash jarayonlari sohasidan toʻgʻri moliyaviy taqsimotning yakuniy natijalariga siljishi Rossiya ishlab chiqaruvchilarining milliy standartlarga muvofiq tuzilgan buxgalteriya hisobotlarining davlatni baholash vazifasiga muvofiqligi muammosini dolzarblashtiradi. investorlar kapitali. Ushbu sohadagi aksariyat mahalliy tadqiqotchilar aniq tafovutni qayd etishadi, ularsiz potentsial mahalliy investorlarning mahalliy biznesga investitsion befarqligi hozirgi darajada saqlanib qoladi;

- 2) tranzaksiya xarajatlarining tarkibi va darajasiga. Bitimlar yoki mulkiy huquqlarni ayirboshlash boʻyicha operatsiyalar muqarrar ravishda investitsiya qilingan mablagʻlarni jalb qilish, rivojlantirish, tiklash va koʻpaytirish jarayonida xoʻjalik yurituvchi subʼektlarning oʻzaro munosabatlari xarajatlarini keltirib chiqaradi. Ushbu jarayonda investitsiya resurslari qarz mablagʻlariga qaraganda ancha zaif boʻlib, ular boʻyicha operatsiyalar sugʻurta va kafolat institutlari tomonidan himoyalangan. Shuning uchun investitsiyalarning muomala

xarajatlarining tarkibi va hajmi institutsional nazariyaning mantiqiy xulosasi sifatida institutsional tahlilning eng muhim vositasi hisoblanadi;

3) ichki va tashqi bozorlarga (makonda) investitsiya kiritishning muqobil usullarini, shuningdek ularni investitsiya qilish nuqtai nazaridan (vaqtda) tahlil qilish va baholash. Kapital aylanmasida asosiy masala jamg'armalarni tejashning turli xil ichki va tashqi muqobil variantlari sharoitida potentsial investorlarni rag'batlantirish bo'lib qolmoqda. Yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, pulning tejalgan qismi moliyaviy taqsimot sohasiga kirmaydi, balki har bir yangi takror ishlab chiqarish tsiklida kengaytirilgan takror ishlab chiqarishning potentsial manbai hisoblanadi. Tarqatish munosabatlari tizimida o'ziga xos tanaffus mavjud va bu aloqaning tiklanishi "motivatsiya" omili bilan belgilanadi.

Bundan tashqari, ushbu muammolarni hal qilishda O'zbekiston Respublikasining bir qator qaror va farmonlari, jumladan 2021 yil 13 apreldagi "Kapital bozorini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6207-son farmoni, 2021 yil 17 martdagi "Yuqori likvidli va monopol tovarlarni sotish jarayonlariga bozor mexanizmlarini joriy etishni davom ettirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-5031-son va 2021 yil 13 apreldagi "Kapital bozorini tartibga solish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-5073-son qarorlarida belgilangan tartiblar moliya sohasidagi muammolarning huquqiy va iqtisodiy yechimining rivojlanish evolyutsasining eng yuqori nuqtasiga olib keladi. Bunga yaqqol misol, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 11-may kunidagi "xizmatlar sohasini jadal rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-5113-sonli qaroriga asosan:

tijorat banklari tomonidan kreditlar 4-ilovaga muvofiq xizmatlar sohasidagi loyihalarni amalga oshirish (moliya sohasini rivojlantirish bo'yicha loyihalar va xizmatlar sohasida aylanma mablag'larni to'ldirish hollari bundan mustasno) uchun 5 yilgacha muddatga 14 foiz stavkada bitta loyiha bo'yicha 2 milliard so'mgacha miqdorda ajratiladi.²⁴

²⁴ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 11-may kunidagi "xizmatlar sohasini jadal rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-5113-sonli qarori

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash mumkinki, "moliya" toifasini o'rganishda tarixiy-evolyutsion, subyektiv, boshqaruv, konseptual, iqtisodiy va huquqiy yondashuvlardan foydalanish tizimli-funksional yondoshuvdan foydalangan holda yangicha qarashni ko'rsatish natijasida moliya nazariyasining mazmun va mohiyatini anglashga imkonini berdi. Yangi yondashuv quyidagilarga imkon beradi:

- "moliya" turkumining mohiyatini to'liqroq ochib berish;
- jami "moliya"ni tashkil etuvchi elementlarni aniqlash;
- "moliya"ning zamonaviy modelini iqtisodiy kategoriya sifatida taqdim etish;
- moliyaviy boshqaruv sifatini va alohida xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning ham, umuman moliya bozorining moliyaviy barqarorligini oshirish uchun asos yaratish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 13 apreldagi "Kapital bozorini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6207-sonli farmoni,
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 17 martdagi "Yuqori likvidli va monopol tovarlarni sotish jarayonlariga bozor mexanizmlarini joriy etishni davom ettirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-5031-sonli qarori,
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 13 apreldagi "Kapital bozorini tartibga solish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-5073-sonli qarori,
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 11-may kunidagi "xizmatlar sohasini jadal rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-5113-sonli qarori
5. Lapusta M.G., Mazurina T.Yu., Skamai L.G. Tashkilotlar (korxonalar) moliyasi: darslik. - M.: INFRA-M, 2018. - 575 b.
6. Ryapolova L.N. Korxonaning moliyaviy resurslari va ularni shakllantirish manbalari [Elektron resurs]: <http://konf2014.afur-gi.ru/stat/rypolova.pdf>.

7. Modigliani F., Miller M. H. The Cost of Capital, Corporation Finance, and the Theory of Investment // American Economic Review. 2016/ Vol. 48. June. № 3. P. 261 - 297.

